

Анђела Т. Вујошевић¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

ДИСКУРЗИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФОТОГРАФИЈЕ У ЛИНГВИСТИЧКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА НА ПРИМЕРУ ИЗВЕШТАВАЊА О НАТО БОМБАРДОВАЊУ СРЈ 1999. ГОДИНЕ

Сажетак: Дуго времена уназад слике, фотографије, карикатуре или цртежи нису сматрани релевантним објектима лингвистичких истраживања, упркос чињеници да, поред језика, сликовни прикази представљају најважније средство за репрезентацију и поимање света који нас окружује. Стога се у овом раду анализирају фотографије и њихова улога на примеру насловница немачког магазина *Шпигел* и српског недељника *НИН*, објављиваним током НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије 1999. године. Анализирајући семантичке, семиотичке и прагматичке аспекте односа између текста и слике, рад настоји да истакне потенцијал фотографије у теоријским оквирима контрастивне лингвистичке анализе дискурса, ослањајући се на Фукоово схватање дискурса у контексту масовних медија. Шмиц (2001) истиче четири функције сликовних приказа у медијским текстовима и наводи да они могу служити да (1) пробуде интересовање реципијента, (2) усмеравају читање текста, (3) информишу или (4) анимирају, а у самом односу са текстом могу (1) бити равноправни и пружати исте информације, при чему долази до преклапања, затим (2) одвраћати пажњу једно са другог пружајући различите информације или (3) допуњавати једно друго. Рад се теоријски ослања на поменуте категоризације функција сликовних приказа и карактеризације односа слике и текста, примењујући их на одабрани корпус насловница *Шпигела* и *НИН*-а, полазећи од хипотезе да сликовни прикази имају значајну улогу у дискурсима, а самим тим представљају и релевантан објекат лингвистичких истраживања.

Кључне речи: дискурс, однос слике и текста, фотографија, мултимодалност, насловнице, *Der Spiegel*, *НИН*

¹ andjela.vujosevic.kg@gmail.com

1. Увод

Предмет овог рада биће насловне стране немачког магазина *DER SPIEGEL* и српског недељника *НИН* током трајања НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије² 1999. године. Као корпус рада у обзир је узето 11 бројева *Шпигла*, од којих је издвојено 7 насловница на којима је тематизован одабрани догађај, као и 10 бројева недељника *НИН*, од којих је свих 10 насловних страна обрађено у анализи. Корпус рада је временски ограничен на трајање одабраног догађаја односно на период од 24. марта 1999. године, када је започела НАТО агресија, па до 10. јуна исте године, када је потписивањем споразума у Куманову агресија окончана.

Насловне стране одабране су као најважнији елемент савремених магазина, јер имају значајну улогу у формирању ставова и одређених дискурзивних елемената, узимајући у обзир чињеницу да контакт реципијента са одређеним недељником започиње управо реципирањем његове насловне стране (Чахур и др. 2022: 65). Стога се насловница у лингвистичком контексту дефинише као *мултимодални текст* (Чахур и др. 2022; Крес и Ван Леувен 2010), а својство дискурса да се састоји од различитих извора (текстуални, визуелни, аудио-визуелни делови) се у литератури назива *мултимодалност* (Штекл 2008; Мајер 2008; Мајер 2011; Фрас/Мајер 2013). Утицај који насловнице имају на реципијента је вишеструк: оне привлаче пажњу, стимулишу, шокирају, али и најављују садржај који ће реципијент пронаћи међу страницама недељника (Чахур и др. 2022: 65-66), при чему је њихов прагматички циљ првенствено да привуку реципијента и да управљају размишљањем (Хелд 2005: 325).

Магазин *Шпигел*, који чини део корпуса истраживања на немачком језику, важи за један од водећих медија на немачком говорном подручју и прва је асоцијација на истраживачко новинарство на националном, али и на глобалном нивоу (Глишовић 2001: 35). Након што се Југославија распала, *Шпигел* је своју редакцију у Београду затворио тек 2011. године, што, како Глишовић (2001) наводи, указује на то да су дешавања у Србији дуго била део интересовања југоисточне Европе. *Шпигел* је одабран јер се сматра водећим медијем у утицају на јавно мњење, као и медијем који ствара одређени референтни оквир који следе и други

² СРЈ.

медији (Глишовић 2001: 35–43). Током 1999. године *Шпигел* је објављивао чланке који тематизују браћење спољне политике Немачке и њеног учешћа у НАТО агресији над СРЈ. Тако се извештавањем у *Шпиглу* развија пракса одобравања интелектуалне већине и оправдавања бомбардовања, представљајући у већем броју заговорнике интервенције и њихове ставове (Грич 2010: 85).

Српски недељник *НИН* (*Недељне информативне новине*) одабран је због своје дуге традиције објављивања – наиме основан је 1935. године у Београду, као и због великог утицаја на српску (раније југословенску) интелектуалну елиту, али и на јавно мњење (Матић 2003, Марковић 2008). Овај лист је током одабраног периода истраживања важио за дистанцирног од владајућег режима, одржавајући кредибилитет независног медија, критички настројеног према власти и ауторитетима (Томас 1999: 15). Према тврдњама званичне странице недељника, *НИН* је „апсолутни лидер на тржишту друштвено-политичких магазина у Србији, најстарији и најутицајнији недељник у региону“³.

Из наведених разлога одабрана су управо ова два недељника – јер најпре важе за утицајне и објективне медије на једном или другом језику, у којима је писано о друштвеним и политичким темама важним за одабрани период истраживања. Важно је нагласити да је планирано истраживање замишљено као приказ једног примера како се може обликовати медијска слика о неком догађају у контрасту два одабрана недељника.

НАТО бомбардовање СРЈ представља најпре једино ратно дешавање на европском тлу 1999. године (Рабел 2000: 257-267), а велико питање када се говори о људским правима, међународном праву и хуманитарним интервенцијама, како на националном, тако и на глобалном нивоу. У Немачкој је представљало прво војно ангажовање након Другог светског рата, при чему је немачка влада учешћем у НАТО агресији кршила свој устав⁴, а такође представља кршење Статута Међународног кривичног суда, који према члану 3

³ <http://www.nin.co.rs/pages/redaction.php?id=3> 10.7.2022.

⁴ У ставу 1 члана 26 устава Савезне републике Немачке из 1949. године стоји да су све радње које ометају слободан живот становништва, као што је припремање и вођење војног напада, противуставне и кажњиве: нем. Artikel 26 [Friedenssicherung]: (1) Handlungen, die geeignet sind und in der Absicht vorgenommen werden, das friedliche Zusammenleben der Völker zu stören, insbesondere die Führung eines Angriffskrieges vorzubereiten, sind verfassungswidrig. Sie sind unter Strafe zu stellen. <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> 3.1.2019.

зобрањује „безобзирно разарање градова, насеља или села, или пустошење које није оправдано војном нуждом“, као и „бомбардовање, било којим средствима, небрањених градова, села, стамбених или других објеката“ (Алими и др. 2020: 68-69). Према Женевској конвенцији из 1949. забрањено је свако међународно бомбардовање цивилних објеката. Ваздушна интервенција НАТО-а трајала је 78 дана, током којих су бомбардовани објекти широм Србије и Косова, укључујући мостове, оперативне војне структуре и инфраструктуру (Цалић 2010: 326), и током којих је изведено 30 000 напада и изручено 20 000 бомби (ди Грација 2017: 91). *Human Rights Watch* је 2000. године проценио да је НАТО бомбардовање кршење међународног хуманитарног права, иако правдано хуманитарним циљевима (Алими и др. 2020: 69). Такође, НАТО агресија је називана и првим интернет ратом, наглашавајући значај медијског извештавања о рату на Косову и утицај на јавно мњење при одобравању интервенције путем медија и интернета.⁵

Полазећи од хипотезе да сликовни прикази у односу са вербалним текстом имају значајну улогу у дискурсима, а самим тим представљају и релевантан објекат лингвистичких истраживања, циљ истраживања је да на примеру одабраних недељника покаже да слике завређују важно место у дискурсу и да, поред језика, имају функцију конструисања и презентовања знања (Вујчић 2013: 71).

2. Теоријски оквири

Оно што представља предмет истраживања у лингвистици уопште, важи и за лингвистичку анализу дискурса, а то је најпре писани или говорни текст. Дуго времена уназад слике, фотографије, карикатуре или цртежи нису сматрани релевантним објектима лингвистичких истраживања, упркос чињеници да, поред језика, сликовни прикази представљају најважније средство за репрезентацију и поимање света који нас окружује. Сливовни прикази су, иако сматрани једним од централних средстава комуникације, углавном занемаривани у лингвистичким истраживањима. Стога је један од циљева управо указивање на погодност коришћења сликовних приказа у медијским дискурсима

⁵<https://www.sfgate.com/news/article/Kosovo-Being-Called-First-Internet-War-Web-2936299.php> 2.1.2021.

при конструисању одређене слике света у односу са текстом, јер из перспективе лингвистичке анализе дискурса слике служе социјалном конструисању реалности подједнако као и речи. Како је већ поменуто, узимајући у обзир да је лингвистика углавном занемаривала слике оно што до сада знамо о сликовним приказима углавном потиче из других области као што су филозофија, историја уметности, комуникологија или студије филма (Бендел Лархер 2015: 127).

Анализа корпуса на овом нивоу обухватиће најпре анализу текстуалног дела, примењујући на одабрани корпус методологију лексичке анализе путем кључних речи (нем. *Schlagwörter*, *Schlüsselwörter*). У истраживању ће се под овом синтагмом подразумевати два концепта која аутори Шпицмилер и Варнке (2011: 142-143) разликују у оквиру новоа анализе оријентисане на лексему: *Schlagwörter* и *Schlüsselwörter*.

Под појмом *Schlüsselwörter* Херманс (1994) и Либерт (1994) подразумевају језичке јединице које одражавају схватање и идеале одређене социјалне групе, а чије је конотативно значење одређено контекстом. Ове јединице могу одражавати различита асоцијативна поља, јер под различитим политичким утицајима могу имати специфичну семантику. Либерт (2003) наводи још да су овакве јединице углавном контроверзне и да је њихова употреба у дискурсу спорна, а имају и својство одређивања дискурса.

Појам *Schlagwörter* односи се такође на лексичке јединице које имају улогу одређивања дискурса, при чему их од концепта *Schlüsselwörter* разликује особина емотивне компоненте односно реч је о конотативно позитивно или негативно обојеним лексемама. Херманс (1994) у овакве речи убраја са једне стране негативно маркиране речи (нем. *Stigmawörter*), а са друге оне које су позитивно конотативно обојене (нем. *Hochwertwörter*). У циљу поједностављивања при анализи одабраног корпуса, а ослањајући се на поменуте ауторе и њихове класификације и обележја поменутих појмова, даље у истраживању ће бити анализирани и издвојене кључне речи (као хипероним за поменуте подкласе: *Schlagwörter* и *Schlüsselwörter*), подразумевајући под овом синтагмом лексичка средства:

- 1) која одражавају колективно знање и мишљење одређене социјалне заједнице;
- 2) чија је семантика донекле одређена специфичном политичком и друштвеном позадином;

- 3) чије је значење спорно у одређеном контексту;
- 4) која су контроверзна и чија је употреба у одређеној језичкој групи спорна;
- 5) имају улогу одређивања дискурса.

Као релевантни извори значења и дефинисања одређених лексема послужиће речник немачког језика *Дуден* (DUDEN, 2011), а за српски језик *Речник Матице српске* (РМС, 2011).

Други корак анализе корпуса на овом нивоу односиће се на анализу визуелних елемената одн. сликовних приказа. Најпре би требало дефинисати шта се подразумева под синтагмом *сликовни приказ* у лингвистичком смислу и даље у истраживању, као и како ће ови прикази бити третирани и анализирани. Под сликовним приказом одн. сликом ће се у истраживању подразумевати дводимензионални, штампарски репродуцибилни, стационарани објекти који стоје у вези са вербалним текстом⁶ (Бендел Лархер 2015: 127).

Бендел Лархер (2015: 128) разликује пет подтипова слика:

1. приказе (фотографије и цртежи);
2. фиктивне цртеже (илустрације, стрипови и карикатуре);
3. нацрте (карте и технички цртежи);
4. визуализације (концептуални цртежи и дијаграми) и
5. пиктограме (симболи и информационе табле).

У датом истраживању акценат је стављен на фотографије, које поменуто ауторка убраја у прву категорију (реалистичних⁷) приказа, при чему се фотографије посматрају као вишезначни комплекси који отварају простор различитим интерпретацијама, из разлога што „посматрач несвесно бира какву ће истину декодирати из фотографије, јер она не може своју истину на исти начин протумачити свима“ (Бабић 2011: 344). Бабић (2011) разликује *документарну, уметничку, новинску, комерцијалну и техничку* фотографију. „Документарне фотографије имају често документарни карактер, чији снимак није фикција већ чиста реалност и често је повезана са друштвеним и културним тренутком када је снимљена.“ (Бабић 2010: 159) Узимајући у обзир објективност фотографског записа, као и његове додатне карактеристике – информативност и експресивност, рад покушава

⁶ „zweidimensionale, drucktechnisch reproduzierbare, stehende Zeichenobjekte ..., die im Verbund mit verbalem Text vorkommen“ (Бендел Лархер 2015: 127).

⁷ Додала ауторка А. В.

да истакне важност оваквих записа у односу са текстом на примеру новинског извештавања о НАТО бомбардовању СРЈ, ослањајући се на дефиницију текста као средства за кодирање стварности опште прихваћеним писаним симболима, а фотографије као средства за кодирање стварности препознатљивим визуелним симболима (Бабић 2011: 343).

Анализа сликовних приказа у овом делу одвијаће се у два дела – најпре ће бити описан садржај и оно што је сликовним приказом представљено, а затим ће се тумачити представљено и описивати начин на који је одређена ствар приказана, обрађујући при анализи аспекте као што су позадина, перспектива, композиција и модалност (боја, осветљеност, оштрина) (Бендел Лархер 2015: 127-159).

Трећи корак анализе је усмерен на међусобни однос текстуалног и визуелног дела. Шмиц (2001: 13-14) истиче четири функције сликовних приказа у медијским текстовима и наводи да они могу служити да:

- 1) пробуде интересовање реципијената;
- 2) усмеравају читање текста;
- 3) информишу или
- 4) анимирају,

а у међусобном односу са текстом могу:

- 1) бити равноправни и пружати исте информације, при чему долази до преклапања;
- 2) одвраћати пажњу једно са другог пружајући различите информације или
- 3) допуњавати једно друго.

Истраживањем ће се преиспитати који се типови најчешће јављају на насловним странама на примеру ратног извештавања одабраних магазина, као и која је улога оваквих визуелних елемената у њиховом међусобном деловању са вербалним текстом, истичући чињеницу да је комуникација у масовним медијима мултимодална. Анализирајући однос слике и текста у медијском извештавању о НАТО бомбардовању СРЈ, истраживање ће се теоријски ослањати на поменуте категоризације функција сликовних приказа и карактеризације односа слике и текста, примењујући их на одабрани корпус *Штигла* и *НИН*-а.

Како је већ објашњено да се путем сликовних приказа утиче на расуђивање реципијената о одређеном социјалном феномену и како су сликовни прикази релевантно средство за (ре)конструисање

одређеног дискурса, сматра се да лингвисти морају поседовати компетенцију критичког анализирања оваквих приказа, али и коментарисања њиховог манипулативног и пропагандног потенцијала (Бендел Лархер 2015: 127).

3. Анализа корпуса

Први сегмент емпиријског дела истраживања обухватиће анализу насловних страна немачког магазина *Шпигел* у одабраном периоду истраживања, при чему корпус чини 7 насловних страна магазина, а други анализу насловних страна српског недељника *НИН*, којих је у датом истраживању издвојено 10.

3.1. *Шпигел*

Der Spiegel 13/99, 14/99, 15/99, 16/99

Der Spiegel 17/99, 23/99, 24/99

Свака од издвојених насловних страна садржи визуелни и вербални део, што потврђује поменути карактеризацију истих као мултимодалних текстова.

Кључне речи које преовлађују у одабраном корпусу су Kosovo (13, 14, 15, 17, 23 и 24), Krieg (срп. *рат*) (13, 14, 16), Morden (срп. *убиство*) (13), Bomben (срп. *бомбе*) (14), Terror (срп. *терор*) (14), Vertreibung (срп. *протеривање*) (14), Schrecken (срп. *ужас*) (15), Sieg (срп. *победа*) (16), Frieden (срп. *мир*) (23, 24), Risiko (срп. *ризик*) (23), Entscheidung (срп. *одлука*) (17), Ernstfall (лат. *casus belli*⁸) (24). Најфреквентнија лексема на издвојеним насловницама је *Kosovo*, што имплицира тематску одредницу дискурса, али ставља и акценат на подручје где се догађај одвијао. Семантика осталих лексема даље формира дискурс о дешавањима током НАТО бомбардовања СРЈ⁹ као о рату – оружаном сукобу између двеју држава¹⁰, што се у одабраном дискурсу може тумачити двојачко – као рат између албанске и српске стране (на шта указује и лексема *протеривање*) или као рат НАТО снага против тадашње СРЈ (користећи и лексеме *бомбе*, *победа*, *мир* или *ризик*).

Када је реч о сликовним приказима који се појављују на одабраним насловницама, преовладавају реалистичне фотографије или њихови сегменти, осим на насловној страни броја 16/99, на којој је симболично представљена окрњена фигура тадашњег

⁸ Латински израз који означава догађај због ког се објављује или води рат. <https://www.britannica.com/topic/casus-belli> 4.10.2022.

⁹ Више о семантици лексема коришћених за именовање НАТО бомбардовања видети код Вујошевић 2021.

¹⁰ Krieg, der: mit Waffengewalt ausgetragener Konflikt zwischen Staaten, Völkern (Duden)

председника СРЈ Слободана Милошевића¹¹, која доминира насловницом, а са леве стране су илустроване ракете и борбени авиони. Наслов искоришћен у овом броју гласи NATO gegen Milosevic: KRIEG OHNE SIEG¹², при чему сликовни део насловнице визуелно представља оно што је садржано у текстуалном делу, при чему долази до преклапања, јер су текстуални и сликовни део равноправни и пружају исте информације.

Све (реалистичне) фоторафије приказане на издвојеним насловницама садрже јаку емотивну компоненту, па можемо тврдити да је њихова најупечатљивија улога да емотивно покрену реципијента и да га шокирају. На фотографијама су приказани призори бомбардованих подручја (13, 15), затим војних снага (15, 17, 24), као и цивилног становништва (14, 23). Насловна страна која се може издвојити када је реч о емотивној компоненти и прагматичком аспекту је фотографија коришћена у броју 14/99, која приказује младу мајку на челу избегличке колоне, која у рукама носи и у ходу доји новорођенче. Испод фотографије жене чије је лице изобличено страхом великим словима стоји питање Wohin führt dieser Krieg?¹³, које бива постављено и реципијенту, остављајући га у промишљању тада актуелних догађаја. У овом случају текст и слика допуњавају једно друго, при чему је доминантнија улога слике да пробуди интересовање и размишљање реципијента. И на осталим насловницама је доминантан исти однос сликовног и текстуалног приказа, где се они међусобно допуњују (13, 15, 17, 23, 24).

Када је реч о бојама као о важној модалној категорији при анализи сликовних приказа (Бендел Лархер 2015), на насловницама *Шпигла* током периода НАТО бомбардовања СРЈ преовладавају црвена, црна, жута и бела. Ослањајући се на поделу и психолошко деловање боја ауторке Хелер (2001), могуће је утврдити коју поруку даље ова палета шаље реципијенту у контексту одабраног периода и узимајући у обзир друштвено-политичку позадину: црвена – рат, крв; црна – смрт, несрећа; жута – опасност; бела – истина, објективност.

плава	неограниченост, чежња, верност, опуштеност, мушке и духовне врлине,
-------	---

¹¹ Више о томе видети код Фелберг Радановић 2009, 2010.

¹² срп. *НАТО против Милошевића: рат без победе* (прев. А. В).

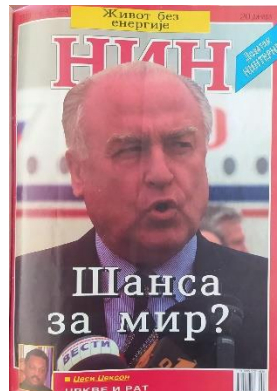
¹³ срп. *Куда води овај рат?* (прев. А. В).

	божанско, боја Девике Марије.
црвена	животна сила, све страсти, рат, божанска ватра, блискост, материја, крв, племенитост, луксуз, забрањено, мушкост.
зелена	природа, живот, пролеће, пословни успех, нада, дух, отров, незрелост.
црна	смрт, туговање, негативна осећања, прљавштина, подлост, несрећа, индивидуалност, незаконитост, елеганција, тврдоћа.
ружичаста	женственост, деликатност, детињастост, романтика, слаткоћа, сујета.
жута	оптимизам, просветљење, зрелост, завист, себичност, шкртост, опасност.
бела	божанство, савршенство, почетак, васкрсење, чистоћа, стерилност, невиност, истина, статус, објективност, празнина.
љубичаста	моћ, сујета, екстраваганција, магија, декаденција, небитност, грех.
браон	непријатност, лењост, удобност, загушљивост, арома, сиромаштво, глупост, изопаченост.
сива	нељубазност, осредњост, тупа осећања, ужасност, старост, инфериорност, скромност, незаконитост.
наранџаста	модерност, безвредност, наметљивост, задовољство, друштвеност, енергија, безбедност.

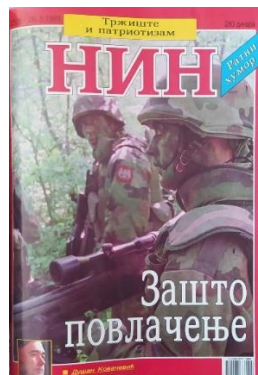
Табела 1: Психолошко деловање боја¹⁴.

14 Преузето од Хелер (2001).

3.2. НИИ

НИИ 2518, 2519, 2520, 2521

НИИ 2522, 2523, 2524

НИН 2525, 2526, 2527

Насловне стране српског недељника *НИН* представљају други део одабраног корпуса и бројније су у односу на део корпуса на немачком језику, што је било и очекивано, узимајући у обзир чињеницу да се одабрани догађај одвијао на нашем подручју, па је у свих 10 бројева објављених у периоду од краја марта до јуна тематизовано управо НАТО бомбардовање СРЈ.

Када је реч о кључним речима, на насловним странама *НИН*-а јављају се лексеме *пркос*, *злочин*, *рат*, *убијање* за реферисање на дешавања током периода НАТО бомбардовања СРЈ, чија семантика даље обликује поимање ових дешавања као оружаних сукоба између двеју страна¹⁵, као и питања *Шанса за мир?*, *Зашто повлачење?* и *Чиме нас убијају?*.

Све фотографије коришћене на насловним странама су реалистичне, изузимајући први број на чијој се насловној страни налази један од препознатљивих симбола током протеста против НАТО бомбардовања, који означава мету, а наслов који стоји испод сликовног приказа је синтагма *Пркос Београда*, реферишући управо на протесте и побуне становништва против НАТО агресије. У овом примеру реч је о односу допуњавања сликовног и текстуалног дела, јер и један и други сегмент реферишу на исту ванјезичку активност, али би посматрани одвојено били непотпуни. Исти однос примећује се и на наредном примеру, где је сликовним приказом представљено уплакано новорођенче, постављено у централни део фотографије, окружено плавом позадином, испод кога је наслов *Страх од рађања*. У овом примеру је доминантнији однос допуне, јер би

¹⁵ рат м (мн. ратови) 1. оружани сукоб ширих размера између двеју или више држава, народа и др. (РМС 2011)

фотографија без наслова била нејасна, али и обрнуто, иако узимајући у обзир друштвено-политички контекст настајања исте.

Фотографије које репрезентују ратна дешавања и последице (2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526) су најбројније и у корпусу на српском језику, чија је улога да информишу и пробуде интересовање реципијента. Сви наслови стоје у односу допуњавања сликовних приказа и имају за циљ да привуку пажњу и информишу реципијенте.

На једној од насловних страна приказан је и један политички актер одабраног периода, Виктор Черномирдин (2520), специјални руски изасланик за Југославију, испод чије је слике наслов *Шанса за мир*. Особе као политички актери заузимају посебно место у дискурсу, а приказивање истих на фотографијама има за циљ наглашавање интимности, препознатљиве емоције и сугерисање везе са реципијентом (Бендел Лархер 2015: 135).

Када је реч о бојама коришћеним на насловним странама недељника *НИН*, преовладава такође црвена боја, која према Хелер (2001) сугерише опасност и рат, затим бела, која представља истину, као и црна – смрт, али се јавља и плава - неограниченост.

4. Закључак

Полазећи од хипотезе да сликовни прикази у односу са вербалним текстом имају значајну улогу у дискурсима, а самим тим представљају и релевантан објекат лингвистичких истраживања, у раду су анализирани насловне стране немачког магазина *Шпигел* и српског недељника *НИН* у теоријском домену контрастивне лингвистичке анализе дискурса. Насловнице су одабране као најважнији елемент савремених магазина, јер имају значајну улогу у формирању ставова и одређених дискурзивних елемената, узимајући у обзир чињеницу да контакт реципијента са одређеним недељником започиње управо реципирањем његове насловне стране, посматрајући их притом као мултимодалне текстове са лингвистичког аспекта.

Анализирајући одабрани корпус немачког магазина *Шпигел* и српског недељника *НИН* у периоду НАТО бомбардовања СРЈ, од 24. марта до 10. јуна 1999. године, рад је имао за циљ да укаже на потенцијал фотографије у теоријским оквирима контрастивне лингвистичке анализе дискурса, ослањајући се на Фукоово схватање дискурса у контексту масовних медија. Одабрани медији су

укључени у корпус истраживања због статуса утицајних и објективних медија на једном или другом језику, у којима је писано о друштвеним и политичким темама важним за одабрани период истраживања. Важно је нагласити да је планирано истраживање замишљено као приказ једног примера како се може обликовати медијска слика о неком догађају у контрасту два одабрана недељника.

Посматрајући најпре насловне стране *Шпигла* обликује се слика НАТО бомбардовања СРЈ као рата, оружаног сукоба двеју страна, коришћење реалистичних фотографија у циљу информисања и буђења интересовања код реципијената, преовладавање боја: црвена – рат, крв; црна – смрт, несрећа; жута – опасност; бела – истина, објективност, као и однос допуњавања сликовних и текстуалних делова, али и однос једнакости, при чему слика и текст стоје равноправно једно уз друго (16/99). Исти закључци су изведени и на примеру насловних страна недељника *НИН*, реферишући на дешавања током одабраног периода као на *рат*, *убијање* и *злочин*, користећи такође реалистичне фотографије ради информисања и буђења интересовања, као и коришћење црвене, црне, беле али и плаве боје, при чему сликовни и текстуални сегменти такође стоје у односу допуњавања.

На основу спроведене анализе можемо тврдити да 1) постоји дискурзивни потенцијал фотографије и да исте играју важну улогу у формирању и обликовању дискурса у масовним медијима, 2) се фотографије на насловним странама као најважнијем сегменту савремених недељника користе у циљу информисања и буђења интересовања реципијената, као и да је са лингвистичког аспекта 3) однос слике и текста углавном такав да једно друго допуњују. Ови закључци изведени су на основу одабраног корпуса у одабраном дискурсу, не представљају опште закључке о употреби фотографије у медијским извештавањима, а могу се ставити на проверу даљим истраживањем обимнијег корпуса или укључивањем других сегмената (новинских чланака, интервјуа и сл.).

Литература

Алими и др. 2020: С. Алими, Д. Видал, М. Рејмон, А. Малер, *Како се фабрикује јавно мњење – медији и „праведни ратови“*, Београд: Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум.

- Бабић 2010: М. Babić, *Fotografija*, BLC college, Banja Luka/Cekom books, Novi Sad.
- Бабић 2011: М. Babić, *Fotografija i njen jezik*, u: PHILOLOGIA MEDIANA, Issue 3, 343-356, <file:///C:/Users/User/Downloads/291-Article%20Text-537-1-10-20200917.pdf> 5.10.2022.
- Бендел Лархер 2015: S. Bendel Larcher, *Linguistische Diskursanalyse*, Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Вест 2012: R. West, *Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia*, Faber & Faber.
- Вујошевић 2021: Вујошевић А., *Семантичка анализа лексичких средстава за референцију чина НАТО бомбардовања 1999. године у српским и немачким медијима*, Филолог, бр. 24, Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, Бања Лука, 2021, стр. 165-185.
<https://doi.org/10.21618/fil2124165v>
- Вујчић 2013: N. Vujić, *Zum diskursiven Potential von Bildern in einem Wahlkampf-Diskurs*, Nasleđe 24, Kragujevac, str. 71-87.
- Глишовић 2001: Љ. Глишовић, *Србија у огледалу немачке штампе 1987-2006*, Београд: Службени гласник.
- Грич 2010: K. Gritsch, *Inszenierung eines gerechten Krieges? – Intellektuelle, Medien und der „Kosovo-Krieg“ 1999*. Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag.
- Ди Грација 2017: Б. ди Грација, *Зашто је НАТО бомбардовао Србију 1999?*, Београд: Албатрос плус.
- Крес и ван Леувен (2010): Kress, G. & Leeuwen, Th. van, *Multimodal Discourse. The modes and media of contemporary communication*. London: Bloomsbury Academic.
- Либерт 1994: W. Liebert, *Das analytische Konzept Schlüsselwort in der linguistischen Tradition*, Heidelberg/Mannheim: Universität (Arbeiten aus dem Sonderforschungsbereich 245, Sprache und Situation, 83).
- Либерт 2003: W. Liebert, *Zu einem dynamischen Konzept von Schlüsselwörtern. Eine exemplarische Analyse am Beispiel Globalisierung*, in: Zeitschrift für Angewandte Linguistik 38, 57-83.
- Мајер 2007: S. Meier, *Von der Sichtbarkeit im Diskurs – Zur Methode diskursanalytischer Untersuchung multimodaler Kommunikation*, in: I. Warnke/J. Spitzmüller (Hrsg.): *Diskurslinguistik nach Foucault - Methoden*. Berlin/New York: de Gruyter, str. 263-286.
- Мајер 2008: S. Meier, *(Bild-)Diskurs im Netz. Konzept und Methode für eine semiotische Diskursanalyse im World Wide Web*, Köln: von Halem.
- Мајер 2011: S. Meier, *Multimodalität im Diskurs: Konzept und Methode einer multimodalen Diskursanalyse (multimodal discourse analysis)*, in: R. Keller/A. Hirsland/W. Schneider (Hg.): *Handbuch Sozialwissenschaftliche Diskursanalyse 1, Theorien und Methoden*, Wiesbaden, 499-532.

- Марковић 2008: S. Markovich, *Serbia*, Freedom House Country Report, https://web.archive.org/web/20080904015528/http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2008/NT-Serbia-final.pdf 10.7.2022
- Матић 2003: J. Matic, *Problems facing Quality Press Development in Serbia*, u: *Quality Press in Southeast Europe*, hrsg. vom Südseuropäischen Medienzentrum, Sofia, <https://web.archive.org/web/20090306110949/http://soemz.euw-frankfurt-o.de/media-see/qpress/articles/pdf/jmatic.pdf> 10.7.2022.
- Рабел 2000: Т. Rabehl (Hg.), *Das Kriegsgeschehen 1999 – Daten und Tendenzen der Kriege und bewaffneten Konflikte*, Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Фелберг Радановић 2009 Т. Felberg Radanovic, Semiotička konstrukcija vođe na naslovnim stranicama Politike i Pobjede, u: Becanovic, Tatjana (ur.). *Njegoševi dani. Zbornik radova*. Kapitel. 369-382.
- Фелберг Радановић 2010: Т. Felberg Radanovic, Socio-semiotička konstrukcija Mila Đukanovića i Slobodana Miloševića na naslovnim stranicama Politike i Pobjede u toku NATO bombardovanja 1999. godine. u: Vasic, Vera (ur.). *Diskurs i diskursi, Zbornik u čast Svenki Savić*. 283-300.
- Фрас, Мајер 2013: С. Fraas/S. Meier, Multimodale Stil- und Frameanalyse ~ Methodentriangulation zur medienadäquaten Untersuchung von Online-Diskursen, in: К. Roth, С. Spiegel (Hg.), *Angewandte Diskurslinguistik: Felder, Probleme, Perspektiven*, Akademie Verlag, str. 135-160.
- Хелд 2005: G. Held, Covers – ein multimodaler Kontakttext im aktuellen Info-Marketing. Überlegungen anhand einer vergleichenden Untersuchung italienischer, französischer und deutschsprachiger Titelseiten von Nachrichtenmagazinen. In H. Lenk & A. Chesterman (Eds.), *Presstextsorten im Vergleich – Contrasting Text Types in the Press* (pp. 323-350). Hildesheim: Olms.
- Хелер 2001: E. Heller, *Wie Farben wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, kreative Farbgestaltung*, 11. Auflage. Reinbek: Rowohlt.
- Херманс 1994: F. Hermanns, *Schlüssel-, Schlag- und Fahnewörter- Zu Begrifflichkeit und Theorie der lexikalischen politischen Semantik*, Heidelberg: Universität (Arbeiten aus dem Sonderforschungsbereich 245, Sprache und Situation, 81).
- Цалић 2010: М. J. Calic, *Geschichte Jugoslawiens im 20. Jahrhundert*, München: Verlag C.H.Beck.
- Чахур и др. 2022: W. Czachur & R. Opiłowski & M. Smykała, Multimodal Practices of Empathy and Fear in Polish Refugee Discourse: Analysis of Magazine Covers, in: *GEMA Online® Journal of Language Studies*, Vol. 22(3), August 2022 <http://doi.org/10.17576/gema-2022-2203-04> p. 63-85.
- Шмиц 2001: U. Schmitz, *Optische Labyrinth im digitalen Journalismus: Text-Bild-Beziehungen in Online-Zeitungen*, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjopOrY MD3AhXLh 0HHVqfAVsQFnoECAyQ>

[AQ&url=http%3A%2F%2Fwww.linse.uni-due.de%2Ffiles%2FPDF_in_Katalog%2FPublikationen%2FOnline-Publikationen%2FOptischeLabyrinth%2520Schmitz_2001.pdf&usg=AOvVaw0JhgFk4KaMzde5i-uSBxFO](http://www.linse.uni-due.de/files/PDF_in_Katalog/Publikationen/Online-Publikationen/OptischeLabyrinth%20Schmitz_2001.pdf&usg=AOvVaw0JhgFk4KaMzde5i-uSBxFO) 2.5.2022.

- Шпицмилер, Варнке 2011: J. Spitzmüller, I.H. Warnke, *Diskurslinguistik: Eine Einführung in Theorien der transtextuellen Sprachanalyse*, Berlin/Boston, Walter de Gruyter.
- Штекл 2008: H. Stöckl, *Die Sprache im Bild - Das Bild in der Sprache: Zur Verknüpfung von Sprache und Bild im massenmedialen Text Konzepte. Theorien. Analysemethoden.*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Andela T. Vujošević

ZUM DISKURSIVEN POTENTIAL DER FOTOGRAFIE IN DEN LINGUISTISCHEN FORSCHUNGEN AM BEISPIEL DER BERICHTERSTATTUNG ÜBER DIE NATO-BOMBENANGRIFFE IM JAHR 1999

Zusammenfassung: Bilder, Fotografien, Karikaturen oder Zeichnungen galten lange Zeit nicht als relevante Gegenstände sprachwissenschaftlicher Forschungen, obwohl bildliche Darstellungen neben der Sprache das wichtigste Mittel zur Darstellung und zum Verständnis der Welt sind. Daher analysiert dieser Beitrag Fotografien und ihre Rolle am Beispiel der Titelseiten des deutschen Magazins *Der Spiegel* und der serbischen Wochenzeitung *NIN*, die während der NATO-Bombenangriffe auf die Bundesrepublik Jugoslawien 1999 veröffentlicht wurden. Die Arbeit analysiert die semantischen, semiotischen und pragmatischen Aspekte der Beziehung zwischen Text und Bild und versucht, das Potenzial der Fotografie im theoretischen Rahmen der linguistischen Analyse des Diskurses hervorzuheben, wobei sie sich auf Foucaults Verständnis des Diskurses im Kontext der Massenmedien stützt. Schmitz (2001) weist auf vier Funktionen visueller Darstellungen in Medientexten hin und stellt fest, dass sie dazu dienen können, (1) das Interesse der Rezipienten zu wecken, (2) das Lesen des Textes zu lenken, (3) zu informieren oder (4) zu animieren, und in der Beziehung zum Text selbst können sie (1) gleich sein und die gleichen Informationen liefern und sich dabei überlagern, dann (2) durch unterschiedliche Informationen voneinander ablenken oder (3) sich ergänzen. Der Beitrag stützt sich theoretisch auf die genannten Kategorisierungen der Funktionen bildlicher Repräsentationen und die Charakterisierung des Bild-Text-Verhältnisses und wendet sie auf ausgewählte Korpusse von *Der Spiegel*- und *NIN*-Titelseiten an, ausgehend von der Hypothese, dass bildliche Repräsentationen eine bedeutende Rolle in Diskursen spielen können und damit einen relevanten Gegenstand sprachwissenschaftlicher Forschung darstellen.

Schlüsselwörter: Diskurs, Text-Bild-Beziehungen, Fotografie, Multimodalität, Titelseiten, *Der Spiegel*, *NIN*